

LA CAVALCADA DE REIS

D'ANDORRA LA VELLA
I ESCALDES-ENGORDANY

QUAN LA FESTA UNEIX

LA CAVALCADA DE REIS

D'ANDORRA LA VELLA I ESCALDES-ENGORDANY.

QUAN LA FESTA UNEIX

Andorra la Vella i Escaldes-Engordany organitzen de forma conjunta la Cavalcada de Reis des de l'any 1998.¹ És sens dubte l'arribada dels Reis més lluïda i més lluminosa de les que se celebren a tot el Principat i omple de gent a vessar les dos artèries principals d'aquestes parròquies, l'avinguda Meritxell i l'avinguda Carlemany. No només atrau els infants d'Andorra la Vella i d'Escaldes-Engordany, sinó que també els van a rebre famílies d'altres parròquies i turistes que venen expressament per passar la nit de Reis a Andorra. L'organització conjunta de la Cavalcada inclou la visita del Patge Reial el dia 4 de gener i l'arribada dels Reis el dia 5 de gener; mobilitza prop de 600 persones entre organitzadors, col·laboradors

i participants, la immensa majoria dels quals ho fan d'una manera voluntària i desinteressada, i hi desfilen fins a divuit carrosses.² La festa és de tanta envergadura que els preparatius comencen tot just passat l'estiu i hi participen des dels més petits de la família fins als més grans.³

El cicle de Nadal: de la celebració íntima i familiar a l'era del consumisme

El període que comprèn el cicle de Nadal és quan trobem les festes més celebrades i més concorregudes, que van des de les celebracions íntimes i familiars fins a les

La nit de reis davant de casa Guillemó a Andorra la Vella. Anys 1958-1959. ANA/ Fons Fèlix Peig 00002

1 Per elaborar aquest relat s'han fet servir els testimonis d'Octavi Font (88 anys), d'Escaldes; Pere Moles (83 anys), d'Escaldes; Emili Pérez (51 anys), d'Engordany; Casimir Arjol (80 anys), d'Andorra la Vella; Fidel Solsona (57 anys), d'Andorra la Vella; Jan Cartes (52 anys), d'Andorra la Vella; Paco Bogas (57 anys), d'Andorra la Vella, i el llibre commemoratiu 50 (1955-2005). *Unió Pro-Turisme d'Escaldes-Engordany* (Andorra, 2017).

2 Quinze d'aquestes carrosses són d'Escaldes-Engordany, i les restants, d'Andorra la Vella.

3 La Cavalcada de Reis d'Andorra la Vella i Escaldes-Engordany, per la gran popularitat d'aquesta festa i el seu gran poder de convocatòria, el seu caràcter històric i el seu sentit de comunitat, va ser inclosa pel Govern d'Andorra el 23 de juny del 2010 com a bé immaterial a la secció quarta de l'Inventari general del patrimoni cultural d'Andorra, conjuntament amb catorze festes més d'interès cultural. BOPA, any 22, núm. 38.

LA CAVALCADA DE REIS...

més comunitàries. Així, trobem les fires de Santa Llúcia, els quintos, el tió, els àpats familiars, representacions teatrals com el pessebre vivent i els pastorets, l'arbre de Nadal, la missa del Gall i els regals de Reis. Marcades d'un evident component religiós, les festes de Nadal han anat evolucionant amb el temps amb la introducció de nous elements.

Quan els reis mags anaven en cotxe: Operation Reig Mags. A la plaça Santa Anna d'Escaldes . Anys 1950. ANA/ Fons Josep Alsina Martí 5026_3

Durant el temps de l'Andorra agrària i ramadera, en aquests dies hi havia un descens considerable de les feines del camp, cosa que propiciava més temps lliure per dedicar-lo a la família i les relacions socials, que es concretaven en trobades i àpats familiars. Ni Cap d'Any ni Reis eren festes especialment celebrades i els tres mags d'Orient portaven menys regals que ara. Tot el contrari del que succeeix en l'actualitat, en què tots els dies del cicle de Nadal són de molt de tràfec, de gran volum de feina, sobretot en el sector comercial.⁴

Els Reis d'Orient, els Reis Mags o simplement els Reis són una festa cristiana que té l'origen en el naixement de Jesús a Betlem i l'adoració que el dia 6 de gener li fan aquests tres savis, Melcior, Gaspar i Baltasar, portant-li presents: l'or, la mirra i l'encens. La tradició diu que hi arriben seguint l'estrella d'Orient. Els Reis visiten les cases dels infants per portar-los les joguines o els regals que han demanat per carta. Arreu dels països de parla catalana comencen a popularitzar-se les cavalcades per celebrar l'arribada dels Reis a mitjans del segle XX, però es té constància que les més antigues que tenen lloc de forma continuada són les d'Alcoi, de l'any 1866,⁵ i Igualada, que data de l'any 1895.⁶ Aquestes cavalcades són una desfilada amb carrosses a dalt de les quals hi ha els Reis, els patges i tots els acompanyants. Llancen caramels mentre recorren els carrers del poble o ciutat i a la nit dipositen els regals a totes les cases mentre els nens dormen. La quitxalla haurà deixat abans menjar i beure per als camells.

Els inicis a mitjans dels anys cinquanta

A Andorra els Reis arriben coincidint amb el creixement econòmic i demogràfic del país i l'augment del turisme a mitjans dels anys cinquanta. Abans, a principis de segle, la nit de Reis no se celebrava amb cavalcades, sinó que els infants veien els tres mags en llibres i se'ls imaginaven en rondalles. Els portaven alguna llauminadura i algun cèntim; les joguines no comencen a aparèixer fins a meitat de segle.

*"Quan jo era petit no havia vist mai un rei. Sempre els havia somiat, me'ls havien explicat. Però en realitat, que m'agafés en braços, com solen fer ara els Reis amb els infants, a mi no m'ho havien fet mai."*⁷

Una de les primeres accions que es van fer a la parròquia d'Escaldes per Nadal va ser als anys cinquanta, quan es va il·luminar tota l'avinguda Carlemany i els Reis van començar a desfil·lar amb cavalls. Fins i tot hi ha qui recorda que havien estat alguns dels refugiats vinguts de la Guerra Civil Espanyola els que havien fet de Reis Mags d'Orient pels carrers d'Escaldes i que portaven els regals als nens pujant amb escales als balcons.⁸ Va ser uns anys més tard, ja als seixanta, que gràcies a Joan Lladós i Antoni

5 Una de les escenificacions de Reis més completes del país, Alcoi (Alcoià), del diumenge anterior al 5 de gener. <http://www.festes.org/articles.php?id=264> [consulta: agost del 2018].

6 El patge Faruk i els Reis reparteixen regals per a tothom. Igualada (Anoia), 5 de gener. <http://www.festes.org/articles.php?id=263> [consulta: agost del 2018].

7 Canturri, P. (2016). "L'estat actual del folklore andorrà", a *El sentit del folklore, avui. Vintenes Jornades de la Societat Andorrana de Ciències*. Andorra la Vella: SAC, p. 39.

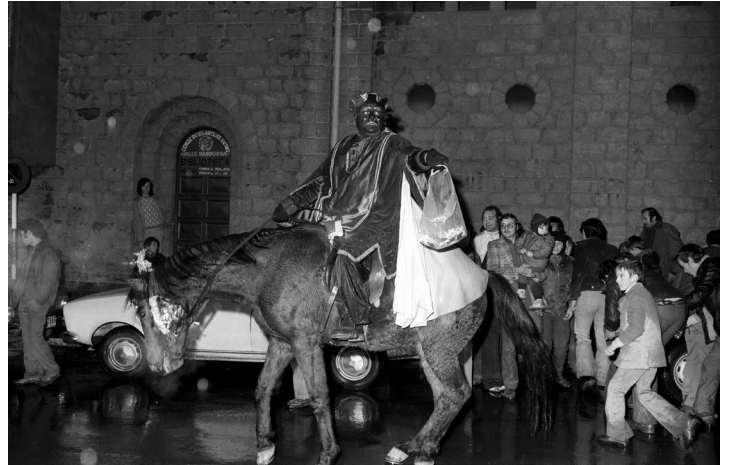
8 Relat de Ricard Mateu (78 anys) d'Escaldes-Engorgany [entrevista realitzada el 2018].

4 COMAS D.; PUJADAS, J. J. (1997). *Andorra, un país de frontera*. Barcelona: Editorial Alta Fulla i Govern d'Andorra.

LA CAVALCADA DE REIS...

Quan els reis mags anaven en jeeps pels carrers d'Andorra la Vella.
Anys 1960-1964. ANA/ Fons Fèlix Peig 00052

Quan el patge reial anaven a cavall per les Escaldes.
Any 1974. ANA/ Fons Fèlix Peig 00321

Les primeres carrosses desfilant per l'avinguda Carlemany a Escaldes.
Anys 1966-1970. ANA/ Fons Fèlix Peig 00168

Els reis mags repartint regals per l'avinguda Carlemany a Escaldes.
Any 1972. ANA/ Fons Fèlix Peig 00268

Zamora, reconeguts pels escaldencs com els pares de la Cavalcada de Reis, va ser possible que sortís la primera carrossa, que no era altra que un remolc estirat per un jeep i els tres Reis a sobre.

També els mateixos anys, a finals dels cinquanta a Andorra la Vella, una colla de joves⁹ amb els jeeps Willys feien desfilar els Reis pels carrers del centre històric. A més, les famílies que volien portaven els paquets al garatge del xalet d'Estanislau Puiggròs, al roc dels Escolls, i anotaven el nom del nen o la nena i l'adreça perquè a la nit els Reis els portessin els regals pujant amb una escala pel balcó si calia.

Mentre que a Escaldes-Engordany l'organització de la Cavalcada era des del principi en mans de la Unió Pro Turisme, a Andorra la Vella no se'n va fer càrrec el Comú fins

l'any 1981, moment en el qual la institució va encomanar a Xavier Coma organitzar l'arribada dels Reis pels carrers de la capital. Des d'aquell moment ja va passar a dependre del Comú, de la conselleria anomenada de Turisme i Festes,¹⁰ primer, després del Col·lectiu d'Activitats i posteriorment del Departament de Cultura. Andorra la Vella i Escaldes-Engordany organitzaven, doncs, per separat cadascuna la seva Cavalcada. Però a mesura que les dos poblacions van anar creixent urbanísticament fins que els seus límits territorials van començar a tocar-se, es va començar a fer evident que hi havia d'haver almenys una coordinació per no coincidir les dos cavalcades al mateix lloc amb la imatge de sis Reis i per no mantenir aturat el trànsit durant moltes hores.

9 Entre aquests joves d'Andorra la Vella de finals dels cinquanta i principis dels seixanta hi havia Casimir Arjol, Pere Canturri, Casimir Molné i Lluís Montanya.

10 La Conselleria de Turisme i Festes del Comú d'Andorra la Vella que va encarregar la primera cavalcada des de la institució estava presidida per la consellera Mercè Bonell.

LA CAVALCADA DE REIS...

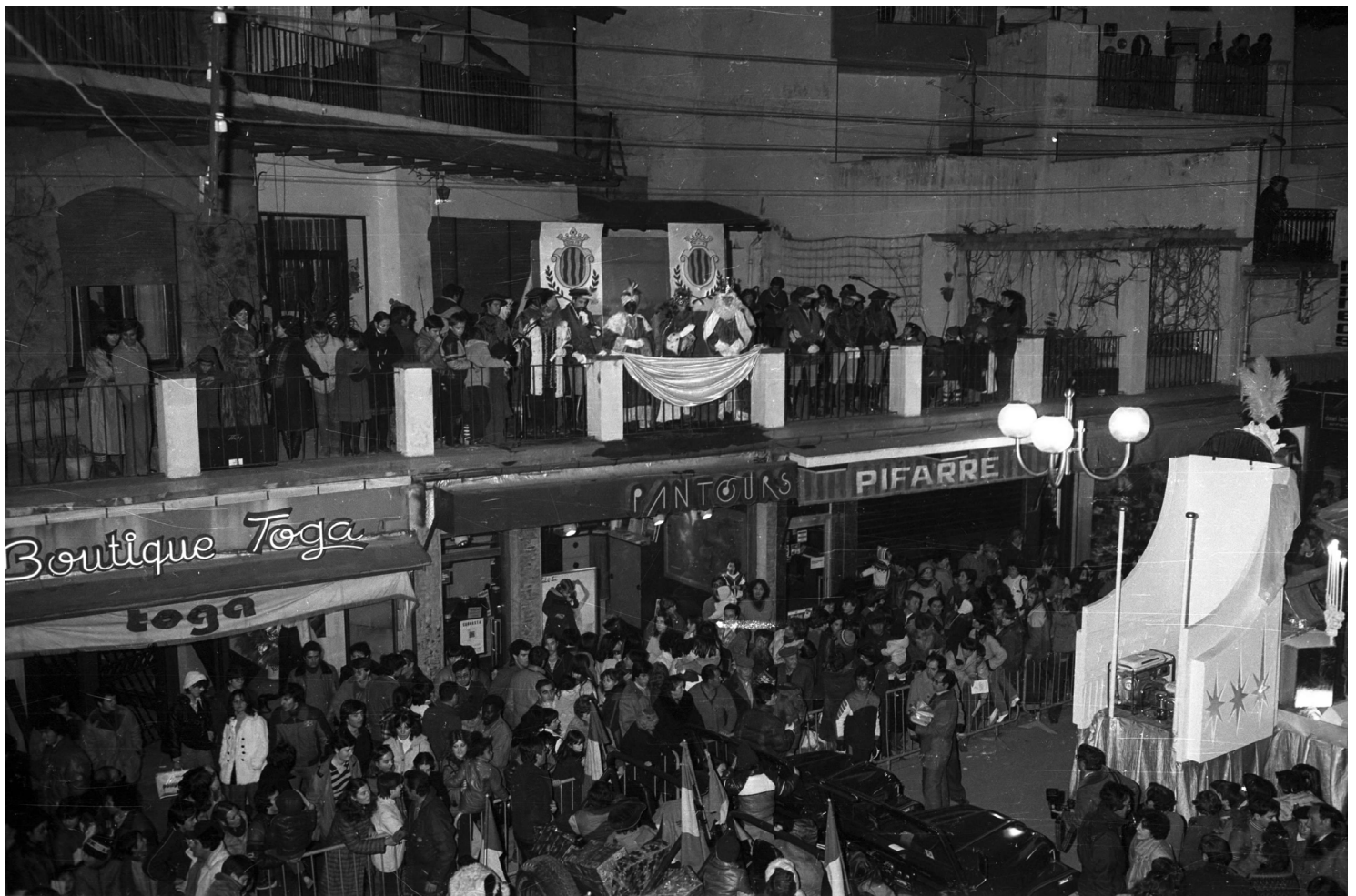
La festa dels nens va unir les dos parròquies

Malgrat els intents de coordinació que s'havien fet per evitar la confluència de sis Reis en pocs metres de carrer,¹¹ la primera experiència de cavalcada conjunta no va arribar fins al 1998. Va ser en les converses propiciades per la junta de la Unió Pro Turisme d'Escaldes-Engordany (UPTÉE), encapçalada per Antoni Moreno, i els cònsols d'Andorra la Vella d'aleshores, Lluís Viu i Albert Font, que es va acordar fer una prova pilot amb la condició que si no sortia bé es retornaria a les cavalcades per separat. Els cònsols d'Escaldes-Engordany, Lydia Magallon i Romà Mas, també van estar-hi d'acord.

La decisió no va estar exempta de crítiques, per allò de les rivalitats parroquialistes; en el fons hi havia la sensació que se'ls arrabassava una festa molt arrelada al poble, que havia anat creixent en espectacularitat i posada en escena. No en va a la Cavalcada conjunta Escaldes-Engordany hi aportava

tretze carrosses que havien anat augmentant any rere any, la gran majoria de les quals havien estat construïdes pels mateixos integrants de la Unió Pro Turisme. Però si Escaldes-Engordany aportava gran part de la infraestructura, Andorra la Vella disposava d'un pressupost important des que l'any 1981 es va institucionalitzar la festa i l'organitzava per primera vegada el Comú. Els treballadors d'Andorra la Vella que havien de coordinar-se amb els encarregats de l'UPTÉE per organitzar la Cavalcada conjunta tenien un mandat molt clar dels cònsols: "Diguin el que diguin, vosaltres endavant."¹²

Malgrat les posicions contràries o les reticències a l'interior de les organitzacions, es va prioritzar la festa en pro dels infants i el significat que per a ells té la nit de Reis. El resultat va ser una Cavalcada més lluminosa i més espectacular, que es va repetir els anys següents seguint el mateix model organitzatiu. Al cap de cinc anys, per evitar malentesos, es va creure oportú posar negre sobre blanc

La recepció dels reis mags la nit del 5 de gener a la plaça Rebés a Andorra la Vella. Any 1981. ANA/ Fons Fèlix Peig 00480

11 Els informants expliquen com els nens demanaven com era que els Reis havien marxat per una banda i apareixien per una altra, i se'ls responia allò de la màgia dels Reis i que són a tot arreu. El carrer de la Unió separa les dos parròquies i era en aquest punt on coincidien les dos cavalcades.

12 Relat de Fidel Solsona (57 anys), d'Andorra la Vella. Tècnic del Comú d'Andorra la Vella al Col·lectiu d'Activitats Culturals [entrevista realitzada el 2018].

LA CAVALCADA DE REIS...

els termes d'un acord que comprometia tant l'UPTEE com el Comú d'Andorra la Vella en l'organització de la cavalcada conjunta. "Valia la pena trencar els parroquialismes la nit més important per als nens."¹³

El 23 de desembre del 2002 el cònsol menor i conseller de Cultura d'Andorra la Vella, Carles Torralba, i el president de l'UPTEE, Jordi Moreno, signen un conveni de col·laboració en què s'assenyala que "per l'interès dels ciutadans en general i dels infants en particular, convenen continuar organitzant aquest acte conjuntament, i amb l'objectiu de millorar i optimitzar l'organització i la coordinació se signa un conveni de col·laboració per un període indeterminat de temps",¹⁴ i que especifica l'organització, el recorregut, els participants, les inscripcions i les proves de vestuari, la cobertura de les despeses, la difusió, les visites públiques, la coordinació dels serveis de circulació i el sopar de germanor. El conveni du el vistiplau del Comú d'Escaldes-Engordany, i així es fa constar en una disposició transitòria i amb la signatura de la consellera de Cultura escaldenca, Rosa Brillas Soldevila. Entre altres acords, s'especifica que:

- La Cavalcada inclou la visita del Patge Reial el dia 4 de gener i l'arribada dels Reis d'Orient el dia 5 de gener.
- L'UPTEE coordina les carrosses (perquè n'aporta el nombre més elevat) i els grups d'animació.
- El Comú d'Andorra la Vella organitza la part final de la Cavalcada, que passa a ser anomenada *Palau d'Arribada*, sigui quin sigui el punt on acaba.
- El recorregut serà alternatiu d'any en any, és a dir, un any s'inicia a Escaldes-Engordany i acaba a Andorra la Vella, i el següent a la inversa. Aquest punt queda obert a la possibilitat de trobar un lloc entremig de les dos parròquies. Aquesta alternança també afecta la visita del Patge Reial.
- Els Reis seran representats alternativament per persones de les dos parròquies, un any dos per a Escaldes-Engordany i un per a Andorra la Vella, i l'any següent a l'inrevés; pel que fa als infants i joves acompanyants de les carrosses i patges, es respecta la proporcionalitat del 50% per parròquia. El Carter Reial i el Patge Reial seran escollits per l'UPTEE.

- La cobertura de despeses queda repartida al 50%, excepte la realització del Palau d'Arribada, del qual es fa càrrec el Comú d'Andorra la Vella com a contrapartida de les carrosses que s'aporten des d'Escaldes-Engordany. També el subministrament de caramels recau sobre Andorra la Vella (se n'han arribat a llançar 9.000 quilograms), mentre que el lloguer de vestuari i la banda de música és a càrrec de l'UPTEE.

Onze anys després d'aquest conveni, el 30 de desembre del 2013, se'n va fer un de nou amb l'objectiu de posar-lo al dia, ja que alguns dels acords havien quedat desfasats o no es complien al peu de la lletra. Una de les novetats és que el nou conveni ja no es fa solament entre un comú, Andorra la Vella i una entitat, Unió Pro Turisme, sinó que s'hi inclouen d'entrada els dos comuns i, mentre que l'anterior el signaven els consellers de Cultura i el president de l'UPTEE, aquest va signat al més alt nivell: per les cònsols d'Andorra la Vella i Escaldes-Engordany, Rosa Ferrer i Trini Marín, i pel president de l'UPTEE, Carles Núñez.¹⁵ Entre altres canvis, es va fer constar que:

- El Palau d'Arribada serà organitzat i coordinat de forma alternativa per la parròquia segons on s'acabi la Cavalcada cada any.
- Hi haurà una representativitat parroquial equitativa en la selecció d'infants i joves, i es donarà prioritat als qui no hi han participat mai i se sortejaran les places que quedin entre els que ja hi hagin participat.
- La cobertura i la liquidació de les despeses queda més detallada i s'especifica qui paga què: tot és al 50% excepte la partida de les carrosses i la Cavalcada; en aquest cas el 70% de la despesa recau en el Comú d'Andorra la Vella i el 30% en l'UPTEE, ja que aquests últims aporten el nombre més elevat de carrosses.

Es continua respectant el repartiment dels Reis: un any, Escaldes-Engordany tria qui seran els dos reis i un patge, i Andorra la Vella tria un rei i dos patges, i l'any següent a l'inrevés. Val a dir que l'organització conjunta de la cavalcada també ajudava en la necessitat d'unir esforços per fer-la més econòmica, cosa que va ser molt positiva en els anys més durs de la crisi econòmica i financera.

13 Relat d'Emili Pérez (51 anys), d'Escaldes-Engordany. Expresident de la Unió Pro Turisme d'Escaldes-Engordany [entrevista realitzada el 2018].

14 Conveni de col·laboració entre el Comú d'Andorra la Vella i la Unió Pro Turisme d'Escaldes-Engordany. Andorra la Vella, 23 de desembre del 2002.

15 Conveni de col·laboració entre el Comú d'Andorra la Vella, el Comú d'Escaldes-Engordany i la Unió Pro Turisme d'Escaldes-Engordany. Escaldes-Engordany, 30 de desembre del 2013.

El Patge Gregori, l'anunci de l'arribada dels Reis

"Sovint, aquestes cavalcades poden anar precedides per la solemne visita d'un patge de Ses Majestats que, batejat amb diversos noms [...], compleix la missió de preparar els ànims de la quitxalla i anunciar la solemne arribada dels seus senyors."¹⁶
"Els Reis tenen un emissari molt fidel, el criat Gregori, ferreny i malcarat, de molt mal geni i amb uns bigotis llargs com un samaler. Aquest servent té unes orelles que tot ho senten, per lluny i baix que s'enraoni, i uns ulls com una mostela que hi veuen més enllà de set llegües. Amb aquestes facultats li és molt fàcil de saber la conducta de tota la quitxalla. Quan passen els Reis els explica fil per randa el com i el què de tot allò que han fet els nens i les nenes, tant si és bo com si és dolent. I els Reis obren en conseqüència."¹⁷

No sabem si Rossend Marsol, *Sícoris*,¹⁸ es va inspirar en aquesta descripció que fa Joan Amades del Patge Gregori, però des que va aparèixer pels carrers d'Escaldes, primer, i d'Andorra la Vella, després, va ser sempre ell qui el va interpretar fins que la salut ja no li ho va permetre. Sícoris va ser una de les persones que al llarg dels anys van anar fent pedagogia de la necessitat d'unir les dos cavalcades per fer-ne una de sola més lluïda i més moderna.

El Patge Gregori es passeja, dalt de la seva carrossa, el dia 4 de gener pels principals carrers d'Andorra la Vella i Escaldes-Engordany avisant tota la mainada que l'endemà arribaran els Reis, recull les cartes dels infants i els reparteix caramels. Com hem vist en el conveni entre les dos parròquies, l'organització de l'arribada del Patge Gregori és a càrrec d'Escaldes-Engordany, ja que va ser en aquesta parròquia on va començar la tradició sota el guiatge de Sícoris.

L'alternança del recorregut

Tot i que els primers anys de fer conjunta la Cavalcada es va buscar un lloc enmig de les dos parròquies per finalitzar-la, els intents no van donar fruits i ja va quedar instaurat que el recorregut, en el seu inici i el seu final, s'aniria alternant d'any en any. Com s'ha explicat, l'any que comença a la parròquia d'Escaldes-Engordany s'acaba a Andorra la Vella, i l'any següent s'inicia a Andorra la Vella i s'acaba a Escaldes-Engordany.

Aquesta directriu va quedar instaurada en el conveni del 2002 i es va refermar en el del 2013, i es va deixar constància dels carrers per on passa la cavalcada. Així, l'any que s'inicia a Escaldes-Engordany el recorregut és en l'ordre següent: plaça dels Dos Valires, c. Esteve Albert, c. Josep Viladomat, c. de les Escoles, av. Carlemany, av. Meritxell i av. P. Benlloch/plaça Rebés (contra direcció), i acaba a la plaça del Poble d'Andorra la Vella. I l'any que s'inicia a Andorra la Vella el recorregut és en l'ordre següent: plaça Guillemó, av. Príncep Benlloch, av. Meritxell, av. Carlemany, plaça de l'Església, c. Copríncep De Gaulle, c. de les Escoles i c. del Prat Gran, i finalitza a la plaça Coprínceps.

La desfilada de les carrosses de la nit de Reis a Andorra la Vella. Any 1981.
ANA/ Fons Fèlix Peig 00505

¹⁶ PRAT, J. (1989). "Cavalcades de Reis", a *Calendari de Festes de Catalunya, Andorra i la Franja*. Barcelona: Editorial Alta Fulla i Fundació Serveis de Cultura Popular, p 86.

¹⁷ AMADES, J. (1982). *Costumari català. El curs de l'any*. Vol. I. Barcelona: Salvat Editores i Edicions 62, p. 400.

¹⁸ Rossend Marsol, conegut pel pseudònim *Sícoris* (1922-2006), va ser un periodista i escriptor andorrà. Al marge de la seva activitat laboral es va distingir per la seva dedicació a les festes populars i tradicionals. El ball de l'Ossa d'Encamp i la Cavalcada de Reis conjunta d'Andorra la Vella i Escaldes-Engordany són dos de les herències que va deixar.

Títol

Les festes d'interès cultural. Patrimoni immaterial d'Andorra

Edita

© Govern d'Andorra

Ministeri de Cultura, Joventut i Esports

Arxiu Nacional d'Andorra

© De les fotografies:

Arxiu Nacional d'Andorra /Fons Arxiu d'Etnografia

Arxiu Nacional d'Andorra/ Fons Fèlix Peig

Arxiu Nacional d'Andorra/ Fons Josep Alsina Martí

Coordinació i documentació

Arxiu d'Etnografia

Autor

Albert Roig

Correcció lingüística

Servei de Política Lingüística i Àrea de Llengua Catalana

Coordinació gràfica i disseny

Laura López

www.lauragrafica.com

Dipòsit legal: AND."Sep".(35)-2019

Primera edició: febrer del 2019

Sota les sancions establertes per les lleis, queden rigorosament prohibides, sense l'autorització per escrit dels titulars del copyright, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol mitjà o procediment –inclosos la reprografia i el tractament informàtic– i la distribució d'exemplars d'aquesta edició mitjançant lloguer o préstec públic.

Fotografia portada:

Cavalcada de reis d'Andorra la Vella i d'Escaldes-Engordany. Any 2011. ANA / Arxiu d'Etnografia